

Антоніна Царук

ОРАТОРІЯ ЛІСОПИСУ

[Сорока П. Де свище Овлур. – Київ: Вид-во “Український пріоритет”, 2017. – 208 с.]

Високі кванти всесвітньої соборності в епіграфі до першого розділу книжки-пленера Петра Сороки “Де свище Овлур” задають тембр поетичному прозописові, квінтесенцією якого є любов до всього живого:

Ми всі одно: дерева, птахи, люди.

Ми – світова душа, яка росте

І на землі, і в космосі – усюди,

Де лиш струмує світло золоте.

Філірування головного мотиву – від неквапних спостережень за довкіллям до ширяння думки в глибинах філософських узагальнень – нагадує гармонійно виважений рух планет Сонячної системи довкола джерела світла й тепла, а отже, носія самого життя. Об’єктом невсипущих досліджень і безмежної любові, джерелом краси й оберегом таїни буття виступає Ліс. Як кут сонячного опромінення визначає циклічність змін пір року і, відповідно, фази пробудження, росту-розвою, цвітіння-дозрівання та анабіозу, так і поетична максима як чарівна лінза конденсує особливості відчуттів і почуттів митця, виграє поліфонією імпресіоністичних відтінків барв, ароматів, звуків.

Залюбленість Петра Сороки в локус Петриківського лісу настільки органічна (ми звикли, що під численними рецензіями, відгукми, літературними портретами тощо літературознавець вказує саме його, місце свого натхнення), що “Симфонію Петриківського лісу” (2015), мабуть, могли чекати від Петра Івановича ще до реалізації ним задуму ліричної трилогії. Сповідальність денникової прози приречена на успіх. Можна сперечатися щодо художніх смаків, але лишитися відсторонено-байдужим, коли вибудовує П. Сорока свій книжковий храм, щиро захоплюючись неореалістичною лектурою, відпускаючи неупереджені філіппіки на адресу модерних поетів із “зухвалим поглядом” і холодними й нахабними віршами, не вдасться. Саме в денниковій прозі, у “Дереві над водним потоком” (2012), визріває задум і “Симфонії...”, і посвисту Овлура.

Для П. Сороки живе тепло душі у слові – критерій справжності літературного твору. Душі, співчутливої до всього суцього, поетично-ранимої, совісливо-відповідальної. Душі як домівки духу, ушляхетненого високомистецькими надбаннями людства і загартованого фізичними та моральними випробуваннями. Бо тільки сильна духом людина може без позування й лоскоту нервів зізнатися читачеві у своїй слабкості, страхах і страшках, довірити денникові честолюбні мрії, визнати особливості власного таланту, не нарікаючи на Бога, а невтомно роздмухуючи даровану іскру Божу. Чи легка ця справа у прагматичному ХХІ столітті – на це питання шукаймо відповідь у книжці, багатій на підтексти, скульптурні дихотомії “покликання – жертвність”, “щастя – смерть”, “природна гармонія – людська цивілізація”, “душа – стихія”.

Попри принаду порівняти перо П. Сороки із замальовками Є. Гуцала чи М. Пришвіна як взірців пейзажного думання чи провести паралелі зі щоденниковими розсипами філософом М. Дочинця, зокрема у “Зрячому пері”, бо ж обидві книжки побачили світ 2017 р., усе ж залишу цю благодатну тему для майбутніх дослідників. Мені ж цікавий підхід митця до вираження навіть в ідилічній картині морального вибору нашого сучасника відбиття межового стану його душі. Пошук життєвого сенсу й утвердження доцільності покласти своє життя на вітар служіння – основний мотив у ситуації вибору.

В оркеструванні архітекtonіки твору варто виокремити образи двох центральних персонажів – образ лісу й образ автора ліричних нотаток, двадцятирічного Захара Букрія, студента, який має здати найважливіший іспит на право бути лісником і продовжити сімейну династію. Уроки гармонійного вживання в цю високу місію хлопець проходить із дідом (батька вбили браконьєри), а згодом – самотужки. Юнак прагне стати літописцем Лісу, який із об'єкта вивчення перетворюється на суб'єкт формування особистості свого майбутнього захисника.

Захар – утілення alter-ego автора – прагне досягнути не лише закони лісового життя, його надмета – вивчити мову лісу, пізнати його дух. Вектор самопізнання через Іншого напрямлений на гармонійну систему природних взаємозв'язків, яка циклічно проходить по межові випробування.

Ліс деталізовано на різних рівнях: локус (лісничівка, галява, стежка, озеро, чагарі, яруги, прилеглі хутори, примезові поля й городи) і час; уособлено в мешканцях (флора і фауна) та ономастикою; пізнано від сонної бруньки до завершального польоту зосенілого листочка; розкладено на сольні партії пташиного багатоголосся; прочитано німу сув'язь слідів; класифіковано різновиди дощів, вітрів і тиші.

Художнє полотно динаміки перетворень зримає, бо відчуте внутрішнім зором і сповнене осердеченого співбуття. Колористична чуттєвість тонко нюансована вербально, щонайменші порухи знайшли вираження в активному словотворенні неологізмів та оказіоналізмів: зелень “гойного” відтинку, “зілке” життя, “звинна” стежка, “кунштовна” роса, “уреп'яжився”, “окулитися”, “чолопочок” тощо. Прозористу легкість світлоносного письма наповнено ряхтінням світлотіней (дерева подібні до великих кульбаб, “Густе повітря нависає над головою зеленим мовчанням”), прив'ялим ароматом смутку від усвідомлення минулості всього у Великому Переході, почасти – легкою іронією (собака Черкес нагадує диригента пташиного співу, зауважуючи, що сорокопудяча пісня не має нічого власного). Але самоіронія найтонша: “письмакові” здається, що найдосконаліші його записи поцупив вітер, змив дощ, злизала озерна хвиля.

Спроби передати у слові мінливість життя, зафіксувати плинність часу і психологічне відчуття безчасся в протистоянні стихії, усвідомити себе ланкою у вічному ланцюгу тривань і відходів закономірно вимагають зіркового ока художника, наполегливої роботи літописця зі словом і серця, чулого до лісу.

Автор щедро ділиться зробленими немов мимохідь “звичайними” відкриттями високої гармонії єдності, окреслює філософську істину добротворення як призначення Людини. Банальна, здавалося б, річ, але митець, ступивши на шлях Сковороди, вибирає, як її донести. П. Сорока шляхом руйнування градації навіює: кожен може стати деміургом, бо навіть розсипані крихти “для нас – трапеца. Для птахів – перекуска. Для мурах – бенкет”, а в цілому – апофеоз єднання світової душі.

Мотиви пізнання наріжного каменя світобудови та корекції людського чину переплітаються, набувають стереозвучання в зіставленні фокусів бачення юними й досвідченими очима: “Іду легко, підстрибцем, як шпак, і в ритмі летючої ходи *молюся* [виокремлення моє. – А. Ц.] іменниками: гармонія, мир, добро, любов, краса, благополуччя, милосердя... Дідусь іде втомлено і важко, відчуває тягар років і тому молиться дієсловами: помилуй, укріпи, спаси, благослови...” Відчуваєш, як ліс із локусу фабульних подій стає матеріальним уособленням пантеїзму, продукуючи “невимовну благість”.

Про здатність поета прочитати душу Лісу свідчить психологічно-пластична візуальність образів: “Оголені й беззахисні дерева стоять як на миру”, “осиковий гай ніби намальований циноброю”, “Згорбатили у три біди ліс поволі

випрямляється”, “Після нічної завії отерплі дерева, як янголи, вигнані з раю”, “Сосни не капітулюють перед навалою сніговіїв”.

Незабутні Захарові уроки в Божій робітні унаочнюють узагальнення про дуалістичну сутність світу: знайома усім мати-й-мачуха стає символічною примодою глобального масштабу, розкодовується як метафоричне Божественне послання про сутність Землі, а отже, сугерує мотиви любові-відповідальності та страху-покари. Урешті-решт спроба пізнання себе через Ліс, вибудова шкали духовних цінностей дають нараторові право висувати: “Наприпочатку був ліс”. І голос петриківського лісописця зачаровує вокалізом драматичної музичної теми загальнолюдського звучання, піднятої Петром Перебийносом у “Цивілізації дерев”: ми лише гості на цій планеті. Ми мусимо пройти курс навчання у справжніх господарів Землі – “братів наших менших”, пройти вишкіл серед досконалих мистецьких витворів (павутинка, гніздечко) у нетрях Лісу, щоб збагнути головне послання: життя – це безцінний дар, вартість якого не вимірюється прив’язаністю до майна чи житла, талант не має сподіватися на віддяку чи винагороду, лицарський дух виявляє навіть найменший мешканець Лісу, мураха, безстрашно дивлячись у вічі смертоносному вогню.

Це твір великої любові, написаний у зламний для України час. Заглиблення в душу Лісу немислиме без осягнення іншого полюсу дуалістичного світу – потворності, зла, вбивства, без усвідомлення хисткої межі між виживанням і нищенням. Світлоносна душа як камертон уловлює тонкі вібрації вмотивування морального вибору і людини зі зброєю, і хитрої лиски перед схарапудженим зайчам. Дефініція сліду й міри розгортається в притчовій манері – і вогонь уподібнюється до Бога та розверзає уста...

Насамкінець варто хоча б побіжно зауважити композиційну роль образу Овлура у книжці-пленері. Чи можна піймати вітер? Здавалося б, риторичне питання, але ж його присутність на полотнах живописців-пейзажистів і мариністів – незаперечний факт. У Петра Сороки “він захмарний і кущовий, хурдижний і шелесткий, непосидливий і спрмирений. А ще є вітер-сурмач, вітер-сопілкар, вітер-трембітар...” Та чи Овлур – лишень вітер? Його образ – подих загадкової таїни, бо символізує і плинність часу, і невідворотність змін. Каталізуючи зламні моменти помежів’я у світовідчутті, він сугерує образ душі, відкритої викликам часу, душі-вікна “навстижир”, кличе-визволяє з теплої полону стін, з нагрітого місця. Це дуальність свого і чужого, виклику і служіння. Підстави для розкодування знакового образу книги, яка стане явищем сучасної української літератури, дає алюзія Овлура у “Слові про Ігорів похід”. Наскрізний драматизм невідворотності і стоїцизм зустрічі увіч нібито глибоко заховані в душі юного Захара, проте вихлюпи протуберанців любові діють катарсисно та підносять твір на рівень ораторії.

Отримано 17 жовтня 2017 р.

м. Кропивницький

